

IN MEMORIAM

Ryszard Ślęczka
UP w Krakowie

BHW 45/2021
ISSN 1233-2224
DOI: 10.14746/bhw.2021.45.8

Profesor Zygmunt Ruta (1932–2021), historyk wychowania krakowskiego środowiska naukowego

Profesor Zygmunt Ruta urodził się 10 lipca 1932 roku we wsi Borusowa (woj. małopolskie), gdzie zapisano go do szkoły powszechnej. Po zakończeniu II wojny wyjechał na krótko do Łodzi, ale szybko powrócił i podjął naukę w I Liceum Ogólnokształcącym im. Kazimierza Brodzińskiego w Tarnowie. W roku 1951 złożył w nim egzamin maturalny. Niemal równocześnie zdał egzaminy uzupełniające (z przedmiotów pedagogicznych), które dały mu uprawnienia do nauczania w szkołach podstawowych. Jak większości osób w tamtych czasach, wręczono mu nakaz pracy. Został nauczycielem w szkole ćwiczeń TPD w Liceum Pedagogicznym w Tarnowie. Po roku powołano go do odbycia 2-letniej zasadniczej służby wojskowej, po której powrócił do przerwanej wcześniej pracy w szkole ćwiczeń. W tym czasie związany był jeszcze z Młodzieżowym Domem Kultury w Tarnowie¹.

W 1955 roku rozpoczął studia zaoczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie na kierunku historia, a następnie dzięki wsparciu prof. Tadeusza Słowikowskiego, uzyskał zgodę na przeniesienie do Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. W roku 1959 uzyskał tytuł magistra historii, broniąc pracy dyplomowej pt. „Z problemów oświaty i szkolnictwa w Tarnowie do końca XVII wieku”, którą przygotował pod kierunkiem prof. Ignacego Zarębskiego. Po ukończeniu studiów Z. Ruta zatrudniony

¹ S. Gawlik, Z „małej ojczyzny” do grodu Kraka, „Biuletyn Historii Wychowania”, 2005/2006, nr 1–2; S. Gawlik, K. Jakubiak, 75-lecie urodzin Profesora zwyczajnego Zygmunta Ruty, „Biuletyn Historii Wychowania”, 2005/2006, nr 1–2.

został w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie jako asystent i starszy asystent w Katedrze Historii Polski (1959–1960), Katedrze Historii Powszechnej (1960–1962), Katedrze Historii Polski (1962–1968). Jako adiunkt związany był Katedrą Historii Polski (1968–1972), a od 1972 roku z Zakładem Historii Oświaty i Wychowania. Był kierownikiem ZHOiW oraz KHOiW (1974–1976, 1978–1981 i 1981–1997). W latach 1978–1986 był jednocześnie zatrudniony w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach (obecnie: Uniwersytet Jana Kochanowskiego). W pracy nie stronił od wypełniania obowiązków organizacyjnych na rzecz swojej uczelni. Z grona młodszych pracowników wybrany został do Rady Wydziału. Był rzecznikiem dyscyplinarnym rektora ds. studenckich i przewodniczącym Rady Szkoły ds. Młodzieży. Już jako samodzielny pracownik naukowy brał udział w wielu komisjach senackich i zespołach naukowych. W latach 1980–1990, będąc członkiem senatu, uczestniczył w pracach nad opracowaniem statutu uczelni oraz regulaminu wyboru rektora, dziekanów i dyrektorów instytutów. Profesor Z. Ruta należał do osób, które cieszyły się szczególnym zaufaniem wspólnoty akademickiej. Przez dwie kadencje pełnił funkcje przewodniczącego Uczelnianej Komisji Wyborczej oraz wiceprzewodniczącego Senackiej Komisji ds. Wydawniczych WSP w Krakowie, co szczególnie sobie cenił i uznawał za swego rodzaju wyróżnienie. Z. Ruta, co zawsze podkreślał, był uczniem I. Zarębskiego i jemu zawdzięczał swoją drogę awansu naukowego (w 1979 dr. hab. w zakresie historii oświaty i wychowania, w 1997 profesor zwyczajny nauk humanistycznych)².

W dorobku naukowym Profesora Zygmunta Ruty wyraźnie widać kilka nurtów badawczych, które miały ścisły związek z historią naszej edukacji. W jednym z nich dostrzec można odniesienie do oświaty staropolskiej i szkolnictwa następnych epok (od XV do XVIII wieku). W badaniach tych przejawia się typowo regionalne zabarwienie. Niezwykle istotne było to, że autor starał się ukazać ich powiązanie z kulturą oraz stosunkami społeczno-politycznymi i religijnymi tamtych czasów. Opierając się na tej problematyce, Z. Ruta zbudował swój podstawowy warsztat badacza, który zaprezentował po raz pierwszy w książce pt. *Szkoły tarnowskie w XV–XVIII w.* (Wrocław–Warszawa–Kraków 1986). Już na tej podstawie można było przypuszczać, że w dalszych publikacjach autor wykaże się odpowiednio wysokim poziomem kompetencji naukowych. Wspólnie ze swoim uczniem J. Rysiem, Profesor opracował *Kolonie akademicką i szkołę podwydziałową w Białej Podlaskiej* (Rocz. Nauk.-Dydak. WSP w Krakowie, z. 153) oraz *Kolonie akademicką w Nowym Korczynie* (Rocz. Nauk.-Dydak. WSP w Krakowie 1989, z. 131). Warto też podkreślić, że nie były to jedyne opracowania poświęcone tej tematyce.

² R. Ślęczka, A. Ryta, *Nauczyciel i wychowawca. Profesor Zygmunt Ruta (1932–2021) – życie i nauka*, „Wychowanie w Rodzinie” 2021, t. 25, s. 25–39; R. Ślęczka, *Profesorowie Katedry Historii Oświaty i Wychowania i ich związek z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie*, w: *Polskie dziedzictwo edukacyjne od XVI do XX wieku – ciągłość i zmiana: zbiór studiów i rozpraw ofiarowanych Profesorowi Lechowi Mokrzeckiemu z okazji Jubileuszu 80 urodzin*, pod red. R. Grzybowski, K. Jakubiaka, M. Brodnickiego, T. Maliszewskiego, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 166–176.

W innych ze swoich publikacji Z. Ruta próbował prezentować analizę naukową w powiązaniu z okresem zaborów i Drugiej Rzeczypospolitej. W odniesieniu do tamtych czasów, tj. lat 1772–1939, Profesor wypowiadał się między innymi przy okazji omawiania szkolnictwa i oświaty w miastach Małopolski. W tym miejscu wymienić można też artykuł pt. „Szkolnictwo klucza muszyńskiego w czasach zaboru austriackiego (1772–1918)” (Rocz. Nauk.-Dydak. WSP w Krakowie 1987, z. 109). Na szczególną uwagę zasługują jednak odniesienia do Drugiej Rzeczypospolitej, które znalazły swój wyraz w obszernej monografii pt. *Szkolnictwo powszechne w Okręgu Szkolnym Krakowskim w latach 1918–1939* (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980). W pracy tej podjęto próbę ukazania ogólnych tendencji panujących w polityce oświatowej w zderzeniu ze zmieniającą się rzeczywistością. Wspomnianej problematyce towarzyszyły badania nad średnim szkolnictwem prywatnym. Profesor umieścił je w opracowaniu pt. *Prywatne szkoły średnie ogólnokształcące w Krakowie i województwie krakowskim w latach 1932–1939* (Kraków 1990), wypełniając w ten sposób istniejącą lukę w tym zakresie. Wprowadzeniem do tej tematyki był artykuł – „Prywatne szkolnictwo średnie ogólnokształcące w województwie krakowskim w drugiej połowie lat trzydziestych (warunki lokalowe i materialne” (Rocz. Komis. Nauk Pedagog. 1986, t. 38).

Sporo miejsca w swoich badaniach Z. Ruta poświęcił szkolnictwu i oświacie po II wojnie światowej, w tym czasom PRL-u. Starał się ująć je w artykułach: „Odbudowa i organizacja szkolnictwa średniego na terenie Okręgu Szkolnego Krakowskiego (styczeń – lipiec 1945)”³ i „Stan organizacyjny szkolnictwa w Okręgu Szkolnym Krakowskim w okresie Rządu Jedności Narodowej (lipiec 1945 – styczeń 1947)”. W jednym i drugim opracowaniu starał się ukazać odbudowę szkolnictwa i powstawanie nowych struktur oświatowych, w powiązaniu z krakowskim okręgiem szkolnym. Z opracowań o szczególnym znaczeniu dla historiografii oświatowej tego okresu wymienić należy też pracę zbiorową pt. *Kształcenie nauczycieli w Polsce Ludowej 1945–1975* (Kraków 1983). Z udziałem Z. Ruty powstała w nim część poświęcona kształceniu nauczycieli na poziomie średnim, tj. w liceach pedagogicznych. Natomiast w „Roczniku Naukowo-Dydaktycznym” WSP w Krakowie ukazał się obszerny artykuł pt. „Kształcenie nauczycieli w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych w Polsce w latach 1945–1965”. Z. Ruta miał szczególny powód do zajęcia się tą problematyką, ponieważ sam był najpierw nauczycielem, a następnie wykładowcą, uczestniczącym w kształceniu kadr nauczycielskich i pedagogicznych⁴.

Zygmunt Ruta brał udział w wielu ważnych wydarzeniach naukowych. Jednym z nich była organizacja międzynarodowej konferencji International Standing Conference for the History of Education (ISCHE, Kraków 1996). Było to kolejne, osiemnaste spotkanie hi-

³ Praca ta została napisana wspólnie z Wincentym Kołodziejem.

⁴ J. Ryś, *Bibliografia prac Prof. dra hab. Zygmunta Ruty za lata 1962–1993*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”. Prace z historii oświaty i wychowania, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1994, z. 174.

storyków edukacji z całego świata, w ramach wspomnianej wcześniej International Standing Conference for the History of Education. W krakowskim spotkaniu wzięło udział 141 uczestników z 25 krajów świata i 24-osobowa grupa polskich uczonych. Ważnym wydarzeniem trzeciego dnia były obrady okrągłego stołu, pomyślane jako polski akcent. Nawiązano w nich do problemów oświatowych, z którymi mierzono się w okresie transformacji ustrojowej, głównie w społeczeństwach środkowej i wschodniej Europy. Wśród niewątpliwych mentorów tego spotkania pojawił się Profesor Z. Ruta, który dokonał ważnego wprowadzenia do dyskusji nad regionalnym podejściem do badań historyczno-oświatowych⁵. Wspomniana konferencja zbliżyła do siebie dwóch wybitnych znawców dziejów wychowania, tj. Czesława Majorka (jej głównego organizatora) i Zygmunta Rutę, ówczesnego kierownika KHOiW. Zaraz po śmierci tego pierwszego, z inicjatywy Ruty, powstało opracowanie zbiorowe pt. *W służbie szkoły i nauki. Księga poświęcona Czesławowi Majorkowi* (wspólnie z R. Ślęczką, Kraków 2003). Wprowadzeniem do całości było *In memoriam* (Z. Ruty) i bibliografia prac prof. Czesława Majorka za lata 1967–2002, którą przygotowały Ewa Piotrowska i Renata Zajac z Biblioteki Głównej naszej uczelni. W dalszej części odniesiono się do metodologicznych problemów historii wychowania, dziejów szkolnictwa i edukacji dorosłych, wychowania w rodzinie oraz stanu badań nad biografią edukacyjną⁶.

Profesor Zygmunt Ruta należał do niewielu osób, które w pełni oddane były swojej uczelni. Włożył duży wkład w opis jej dziejów. Na początku lat 80. brał udział w redagowaniu obszernej monografii pt. *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981* (Kraków 1981) oraz *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996* (Kraków 1996). Uzupełnieniem tych opracowań były trzy tomy źródeł pod wspólnym tytułem: *Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*. Z innych dokonań naukowych wymienić należy prace redakcyjne nad dziejami regionalnymi poszczególnych miast, o czym już wcześniej wspomniano. Wspólnie z Feliksem Kirykiem wydał niezwykle ciekawe monografie miast małopolskich: Bochni, Dąbrowy Tarnowskiej, Tarnowa, Nowego Sącza i Wierzchosławic. Z ostatniego okresu aktywności pisarskiej Profesora wymienić należy recenzje oraz opracowania biograficzne (w tym hasła słownikowe). Wśród artykułów wspominkowych pojawiły się refleksje nad życiem i twórczością: Jadwigi Baran, Czesława Majorka, Tadeusza Jałmużny i Ignacego Zarębskiego.

⁵ R. Ślęczka, *XVIII Międzynarodowa Konferencja Historyków Oświaty i Wychowania, Kraków 6–9 sierpnia 1996*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace z Historii Oświaty i Wychowania” 1999, t. 5, s. 103–106.

⁶ J. Ryś, R. Ślęczka, *Katedra Historii Oświaty i Wychowania*, w: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Akademia Pedagogiczna, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1996–2016*, praca zbiorowa pod red. K. Dormus, R. Ślęczki i J. Wojniak, Kraków 2016, s. 151–155; J. Krukowski, Cz. Majorek, *Zygmunt Ruta historyk wychowania i nauczyciel Nauczycieli*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”. Prace z historii oświaty i wychowania, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1994, z. 174.

Z zaprezentowanego powyżej dorobku naukowego wynika, że Profesor Z. Ruta należał do ścisłej czołówki historyków wychowania w Polsce. Z zebranej statystyki dowiadujemy się, że był autorem ponad 90 prac, opatrzonych w większości własnym imieniem i nazwiskiem. Dzięki wysokim kompetencjom naukowym uczestniczył w kilku redakcjach czasopism naukowych: „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego” Wydawnictwa Naukowego Wyższej Szkoły Pedagogicznej WSP w Krakowie; „Rocznika Komisji Nauk Pedagogicznych” Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie i „Prac Komisji Nauk Pedagogicznych” Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie. Profesor Z. Ruta należał do wielu towarzystw naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Historycznego i Tarnowskiego Towarzystwa Kulturalnego Miłośników Ziemi Dąbrowskiej. Większość z opublikowanych przez Profesora prac ma charakter fundamentalny i na trwałe wpisała się do dorobku bibliografii polskiej.

Za swoje osiągnięcia naukowe i dydaktyczne Profesor Z. Ruta był niejednokrotnie nagradzany. Odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem 40-lecia PRL oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Za pracę na rzecz środowiska przyznano mu Medal za Zasługi dla Miasta Tarnowa, Medal 700-lecia Miasta Nowego Sącza oraz Złotą Odznakę za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej. Należał do grona najważniejszych historyków wychowania swojej epoki, będąc zarazem nieocenionym znawcą dziejów szkolnictwa i oświaty polskiej⁷.

Bibliografia

- Gawlik S., *Laudacja na cześć prof. zw. dr hab. Zygmunta Ruty wygłoszona 11 stycznia 2009 roku w Krakowie*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad institutionem et Educationem Partinentia II, pod red. J. Krukowskiego, J. Rysia, R. Ślęczki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2010, s. 6.
- Gawlik S., *Z „małej ojczyzny” do grodu Kraka*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2005/2006, nr 1–2.
- Gawlik S., Jakubiak K., *75-lecie urodzin Profesora zwyczajnego Zygmunta Ruty*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2005/2006, nr 1–2.
- Jakubiak K., *Laudacja z okazji jubileuszu pracy naukowej i dydaktycznej Pana Profesora zwyczajnego dr hab. Zygmunta Ruty*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad institutionem et Educationem Partinentia II, pod red. J. Krukowskiego, J. Rysia, R. Ślęczki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2010, s. 13.

⁷ S. Gawlik, *Laudacja na cześć prof. zw. dr hab. Zygmunta Ruty wygłoszona 11 stycznia 2009 roku w Krakowie*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad institutionem et Educationem Partinentia II, pod red. J. Krukowskiego, J. Rysia, R. Ślęczki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2010, s. 6; K. Jakubiak, *Laudacja z okazji jubileuszu pracy naukowej i dydaktycznej Pana Profesora zwyczajnego dr hab. Zygmunta Ruty*, Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad institutionem et Educationem Partinentia II, pod red. J. Krukowskiego, J. Rysia, R. Ślęczki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2010, s. 13.

- Krukowski J., Majorek Cz., *Zygmunt Ruta historyk wychowania i nauczyciel Nauczycieli*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”. Prace z historii oświaty i wychowania, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1994, z. 174.
- Ryś J., *Bibliografia prac Prof. dra hab. Zygmunta Ruty za lata 1962–1993*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”. Prace z historii oświaty i wychowania, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1994, z. 174.
- Ryś J., Ślęczka R., *Katedra Historii Oświaty i Wychowania*, w: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Akademia Pedagogiczna, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1996–2016*, praca zbiorowa pod red. K. Dormus, R. Ślęczki i J. Wojniak, Kraków 2016, s. 151–155.
- Ślęczka R., *Profesorowie Katedry Historii Oświaty i Wychowania i ich związek z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie*, w: *Polskie dziedzictwo edukacyjne od XVI do XX wieku – ciągłość i zmiana: zbiór studiów i rozpraw ofiarowanych Profesorowi Lechowi Mokrzeckiemu z okazji Jubileuszu 80 urodzin*, pod red. R. Grzybowskiego, K. Jakubiaka, M. Brodnickiego, T. Maliszewskiego, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 166–176.
- Ślęczka R., Ryta A., *Nauczyciel i wychowawca. Profesor Zygmunt Ruta (1932–2021) – życie i nauka*, „Wychowanie w Rodzinie” 2021, t. 25, s. 25–39.